

Наставно-научно веће

Филозофски факултет Универзитета у Београду

ИЗВЕШТАЈ О ДИСЕРТАЦИЈИ

Пробабилитички кохерентизам и епистемички статус чулног сведочанства

докторанда Адама Недељковића

Одлуком Наставно–научног већа Филозофског факултета у Београду изабрани смо за чланове комисије за анализу и оцену дисертације *Пробабилитички кохерентизам и епистемички статус чулног сведочанства* докторанда Адама Недељковића. На основу увида у достављени рад, Наставно–научном већу Филозофског факултета поднесимо следећи извештај.

ИЗВЕШТАЈ

Подаци о кандидату и дисертацији

Адам Недељковић рођен је 11.1.1993. године у Чачку, где је завршио гимназију, друштвено-језички смер. Основне студије филозофије уписао је 2012, а завршио 29.9.2016. године, са просечном оценом 9,45 одбранивши рад под насловом *Моделско решење проблема субдетерминације научних теорија*. Током основних студија, био је стипендиста Фонда за младе таленте *Доситеј*. Исте године уписао је мастер студије филозофије и завршио их 26.9.2017. године са просечном оценом 10,00, одбранивши рад под насловом *Бејзијанско решење проблема холистичке субдетерминације*.

Докторске студије уписао је 10.1.2018. До сада је положио све испите предвиђене програмом за докторске студије. Дана 23.9.2019. одбранио је предлог теме дисертације под називом *Пробабилитички кохерентизам и епистемички статус чулног сведочанства*. За ментора је одређен др Живан Лазовић, редовни професор.

Недељковић је објавио неколико радова на тему пробабилитичког кохерентизма:

Nedeljković Adam, „Jedan primer formalne koherencije”, *Theoria* 3, 61 (2018), str. 39-53.

Nedeljković Adam, „Profil pouzdanosti izvora informacija: Najbazičnja verzija“, *Theoria* 1, 63 (2020), str. 107-121.

Nedeljković Adam, „Da li je specifičnost svedočanstva faktor njegove koherentnosti? Slučaj logički ekvivalentnih iskaza“, *Theoria* 4, 63 (2020), str. 127-142.

Nedeljković Adam, „Jedan primer epistemološke idealizacije“, *Theoria* 64 (2021), str. 51-66.

Предмет истраживања

Кандидат Недељковић истражује два формална модела процене сведочанства. Модели о којима је реч процењују сведочанство узимајући, између осталог, његову кохерентност као централни појам. Да би кохерентност сведочанстава имала сазнајну тежину, појединачна сведочанства морају потицати од независних извора. Другим речима, уколико се извори ”договарају” шта ће тврдити, кохерентност сведочанстава не представља разлог за поверење у сведочанства, нити разлог да се верује да су извори сведочанстава поуздани. Међутим, овај услов делује као прејак у контексту чулног сведочанства. Чула нису међусобно независна (кросмодални ефекти), а такође су и под утицајем когниције (когнитивна пенетрација). Намеће се питање да ли то значи да се модели не могу применити на чулно сведочанство. Или, пак, чулно сведочанство не представља, из перспективе модела, легитимну врсту сведочанства. Кандидат примећује да између чулног сведочанства и услова у пробабилистичким моделима постоји одређена тензија.

Циљ истраживања

Циљ истраживања јесте да се управо поменути тензија реши. Кандидат предлаже да се модели интерпретирају као епистемолошке идеализације сличне идеализацијама присутним у природним наукама. Природно-научне идеализације поседују често велики број услова који нису оствариви у стварном свету. На пример, у физици често занемарујемо треће, у теорији рационалног избора подразумевамо да су субјекти савршено рационални и тако даље. На исти начин, модели претпостављају да су извори независни, тј. да су сведочанства кондиционално независна. Овај услов делује као прејак, али је неопходан да би се показало какав је однос између кохерентности сведочанстава и поузданости њихових извора.

Основне хипотезе

Прва теза гласи да услов кондиционалне независности тешко да може да буде задовољен у контексту чулног сведочанства.

Друга теза тврди да примена модела пробабилистичког кохерентизма није од пресудног значаја за епистемолошку, односно теоријску вредност модела.

Трећа теза рада гласи да су модели пробабилистичког кохерентизма важни епистемолошки пројекти, а не празне математичке конструкције са неостваривим условима, како може изгледати на први поглед.

Метод истраживања

Кандидат Недељковић приступио је реализацији циља дисертације користећи се историографским и филозофско-аналитичким приступом. Историографски приступ послужио му је да се оправда постављање питања о могућности примене модела на чулно сведочанство. Пробабилистички кохерентизам води порекло из Луисових и Бонжурових истраживања. Они су његови прави зачетници и настојали су да своје теорије примене на чулно сведочанство. Међутим, пробабилистички кохерентизам је при крају 20. и почетком 21. века постао много апстрактнији и формалнији, што је мотивисало кандидатово основно питање. Аналитички приступ подразумева издвајање и анализу појединачних елемената модела (кохеренције, поузданости, независности) и приказ њихових међусобних односа. Из разумљивих разлога, услову независности је посвећено највише пажње.

Приказ садржаја дисертације по поглављима

Дисертација се састоји од увода, четири поглавља, закључних разматрања и додатка и литературе.

У уводном делу објашњен је предмет и циљ истраживања као и специфичан начин структурисања дисертације, првенствено због чињенице да она садржи додаток у којем су изложени одређени математички детаљи, издвојени прегледности ради.

Прва глава дисертације носи назив „Почеци пробабилистичког кохерентизма: Луис, Бонжур и емпиријско знање“. У овом поглављу кандидат приказује почетке пробабилистичког кохерентизма у истраживањима Лоренса Бонжура и Кларенса Ирвинга Луиса. У радовима ових аутора, кохеренција први пут бива у извесној мери

пробабилистички тумачена, са јасно истакнутим условом независности извора сведочанстава. Такође, разлика између Бонжурове и Луисове позиције огледа се касније у разлици између Олсон-Шубертовог и Бовенс-Хартмановог модела.

Друга глава дисертације носи назив „Модели пробабилистичког кохерентизма“. У овом поглављу приказана су два централна модела пробабилистичко-кохерентистичке процене сведочанства. Реч је о неформалном приказу тих модела и њихове евентуалне примене на чулно сведочанство. Много више пажње поклоњено је услову кондиционалне независности и његовој улози унутар оба модела.

Трећа глава носи назив „Кондиционална независност чулних сведочанстава“. У овом поглављу кандидат разматра питање да ли су чулна сведочанства заиста кондиционално независна с обзиром на кросмодалне ефекте и когнитивну пенетрацију. Кандидат брани тезу да когнитивна пенетрација угрожава кондиционалну независност чулних сведочанстава, постављајући с тим у вези кључно питање: да ли то значи да је чулно сведочанство нелегитимна врста сведочанства из перспективе модела? Ако би одговор био позитиван, била би оспорена оба модела.

Четврта глава носи назив „Услов кондиционалне независности као епистемолошка идеализација“. У овој глави предлаже се прихватљив одговор на управо поменуто питање о односу између услова кондиционалне независности и чулног сведочанства. Идеја је да би тај услов требало да буде схваћен на сличан начин на који тумачимо услов одсуства трења у физици или услов бесполог размножавања у еволуционим моделима. Услов кондиционалне независности би требало да буде протумачен као један користан и моћан принцип који омогућава да се јасније види веза између главних појмова кохеренције и поузданости.

Важан део дисертације јесте и поменути Додатак у којем се излаже математичка компонента модела, са фокусом на математичкој улози услова кондиционалне независности.

Остварени резултати и научни допринос дисертације

Допринос ове дисертације је највећим делом у томе што је понуђена интерпретација услова кондиционалне независности која омогућава да задржимо и моделе и чулно сведочанство. Модели су приказани као озбиљне епистемолошко-математичке теорије. Такође, модели су анализирани из две перспективе: филозофске и математичке. Услов кондиционалне независности објашњен је с обзиром на његову филозофску улогу, као и с обзиром на његову математичку улогу. Филозофски гледано, улога тог услова је да учини кохерентност сведочанства епистемички значајном, док је његова математичка улога у томе да учини поузданост извора важним фактором пробабилистичке процене сведочанства.

Пошто се на основу увида у основну литературу стиче утисак да том услови није било посвећено довољно пажње, његово детаљно разматрање и објашњење поменуте двоструке улоге представљају вредан научни допринос адекватнијем тумачењу описаних модела.

Закључак

На основу увида у рад под насловом *Пробабилистички кохерентизам и епистемички статус чулног сведочанства* докторанда Адама Недељковића, комисија је дошла до закључка да он испуњава све формалне и садржинске захтеве који се постављају пред дисертацију. Одабрана тема успешно је обрађена, а сви назначени циљеви испуњени. Аутор је показао обухватно познавање релевантне литературе, разумевање проблематике како у њеном филозофском, тако и у техничком, математичком аспекту, систематичност и прегледност у приказу, самосталност у истраживању и уверљивост у ставовима које аргументовано заступа. С обзиром на све те квалитете, рад Адама Недељковића може да се сврста у оригинална научна дела, па са задовољством предлажемо Наставно–научном већу Филозофског факултета у Београду да донесе одлуку којом се кандидату одобрава усмена одбрана дисертације.

Београд, 8.04.2022. године

Комисија:

Др Ева Камерер

доцент Одељења за филозофију,
Филозофски факултет у Београду

Др Милош Ацић

доцент Одељења за филозофију,
Филозофски факултет у Београду

Др Милош Шумоња

ванредни професор
за ужу научну област Филозофске науке,
Педагошки факултет у Сомбору
Универзитет у Новом Саду